

Yabancı Dil Öğretimi ve Dünden Bugüne Türkiye’de Arapça Öğretimi

Murat Arif Güney*

Öz

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte küresel bir köy hâline gelen dünyada dil öğretimi oldukça önemli bir hâle gelmiştir. Son yıllarda özellikle birçok Arap ülkesiyle aramızdaki vizeler kaldırılmış, ticarî ve turistik faaliyetler canlanmıştır. TRT, 24 saat Arapça yayın yapan bir kanal açmıştır. Dolayısıyla ülkemizde Arapça bilen elemana ihtiyaç artmıştır. Bu makalede yabancı dil öğretimi, yabancı dil öğretiminde kullanılan yöntemler ve ülkemizde yabancı bir dil olarak Arapça öğretiminin dünden bu güne geçirdiği safhalar ele alınacak, sonuç kısmında ise yabancı dil öğrenimi üzerine değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Yabancı Dil, Yabancı Dil Öğretimi, Türkiye’de Arapça Öğretimi*

Abstract

Foreign Language Teaching and Teaching Arabic in Turkey from Past to Present

With the improvement of technology, language teaching has become increasingly important in the World as a global village. In recent years, visa requirements have been removed for many Arab countries. Commercial activities and tourism have been quickened with them. TRT have opened a full-time Arabic TV station. Therefore, it has grown demand for people with knowledge of Arabic in Turkey. In this article, foreign language teaching, foreign language teaching methods, and phases of the Arabic language teaching as a foreign language in Turkey from past to present will be discussed. At the end of this article, foreign language learning will be assessed.

Key Words: *Foreign Language, Foreign Language Teaching, the Arabic Language Teaching in Turkey*

Atıf: Murat Arif Güney, “Yabancı Dil Öğretimi ve Dünden Bugüne Türkiye’de Arapça Öğretimi”, KTÜİFD, c. 1, sy. 1, Bahar/2014, s. 193-2011

---

* Öğr. Gör., Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belağatı Ana-bilim Dalı, muratarif28@mynet.com

Giriş

Dilin ve konuşmanın şimdiye kadar pek çok tanımı yapılmıştır. Ünlü Yunan düşünür Platon, *Kratylos* adlı yapıtında, dili “kendi özel düşüncelerini sesin yardımıyla, özne ve yüklem aracıyla anlaşılabilir duruma getirmek” biçiminde tanımlamıştır.¹

Dilin her şeyden evvel bir iletişim aracı olduğunu unutmamalıyız. Bu özelliği ile dil, insanı diğer canlılardan ayırır ve onu sosyal bir varlık haline getirir. Dile bu bakış açısıyla bir tanım yapacak olursak, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta; kendi kanunları içinde yaşayan ve gelişen canlı bir varlık, milleti birleştiren, koruyan ve onun ortak malı olan sosyal müessese; seslerden örülmüş muazzam bir yapı; temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar ve sözleşmeler sistemidir.²

İnsan, toplum, kültür ve eğitimle bağlantılı bir öge olan dilin yapısal görünümünün çok karmaşık olduğu, bu sebepten de çeşitli açılardan yapılan tanımların sayısının üç yüz elliyi aşkın olduğu belirtilmektedir.³

Enis Feriha, basit gibi görünen “dil nedir?” sorusuna, “dil, düşünceyi ifade eden sesler topluluğudur”, “anlaşma vasıtasıdır” veya “manaları nakletme aracıdır” şeklinde tarif ederek cevap verilemeyeceğini ifade ederek dili şöyle tarif eder: “Dil, biyolojik olmayıp sonradan kazanılan, kültürel, toplumsal ve psikolojik bir olgudur.” Dil ile insan insan olmuş, kültür ve medeniyet gelişmiş, insan akli zirvesine ulaşmıştır. Dolayısıyla dili, ilmi ve felsefi olarak araştırmak insanı ve insan düşüncesini araştırmak demektir.⁴

Dilin kendisine mahsus birtakım kuralları vardır. Dil kuralları, dilin yapısına hâkim olan, dilin kendi içinden ve eğiliminden doğmuş bulunan birtakım prensiplerdir. Bu prensipler dilin kuruluşunu, yapısının şeklini ve özelliklerini gösterirler.

Şüphesiz dil her şeyden önce bir anlaşma vasıtasıdır. Ancak bu vasıta tabii bir vasıta. Gelişigüzel, yapma, iğreti, maddî, gelip geçici bir vası-

1 Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim*, (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1979), I, 55.

2 Muharrem Ergin, *Üniversiteler İçin Türk Dili*, (İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1986), s.13

3 Aksan, *Her Yönüyle Dil*, I, 11.

4 Enis Feriha, *el-Lehecâtu ve Uslûbu Dirâsetihâ*, (Beyrut:1989), s. 32-37.

ta değildir. Dil canlı bir vasıta gibidir. İnsanlara, fertlere hizmet eder; fakat insanların, fertlerin keyfine tabi değildir. İnsanlar onu istedikleri biçime sokamazlar, ona değişik bir şekil veremezler. Onu olduğu gibi kabul etmeğe, onun hususiyetlerine dikkat etmeğe, onun tabiatına uymağa, onun kanunlarına boyun eğmeğe mecburdurlar.⁵

Başta da belirttiğimiz üzere dilin birçok tanımı yapılmıştır ve hala da yapılmaktadır. Fakat biz bu kadarı ile yetiniyoruz.

1. Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri

Bu başlık altında yabancı dil öğretim yöntemleri değerlendirilecektir. Bunu yapmaktan maksadımız öğretim yöntemleri arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları detaylı bir şekilde incelemektir. Bu yöntemleri tek tek ele almadan önce genel bir bilgi verilecektir.

Yabancı dili öğretmek amacıyla tarihin değişik safhalarında farklı yöntemler denenmiştir. 1940–1960 yılları arasında nerdeyse tek yöntem olarak dil öğretimini egemenliği altına alan duyumcu-dil yöntemi (audio-lingual) amaçlanan iletişim yetisi karşısında yetersiz kalmıştır. Gerçekten, yapısal, daha doğrusu betimsel dilbilimin biçimciliğine ve davranışçı dil öğretim kuramına dayanan duyumcu-dil yöntemi yandaşları, dil öğretimini büyük ölçüde alışkanlık kurma edimi olarak düşünmüşlerdir. Bu yöntem, öğretimin ilk basamaklarında, özellikle küçük yaştaki çocuklar için dilbilgisi yetisinin kazanılmasında yararlı olmuştur, ancak dil kullanım yetisi kazandırmakta başarısız kalmıştır.⁶

1960'lardan sonra Chomsky'nin öncülüğünde gelişen yeni dilbilim anlayışı ve buna koşut olarak gelişen anlıksal ruhbilimin etkisiyle dil öğretiminin bir alışkanlık kazanma edimi değil, bilinçli bir kazanım olduğu düşünülmeye başlanmıştır. Başka bir anlatımla, dilde anlam ve dil kazanımında insanın anlığı ve kişiliği ön plana geçmiştir. İnsanın bir makine olmadığı, dil ediniminde anadilinden getirilenlerin, varsayımların ve doğuştan getirilen dil kazanım düzeneğinin önemli bir yeri olduğu düşünülmüştür. Bu düşünceler önce anlıksal yöntem denilen daha usçu bir dil öğretim yönteminin gelişmesine yol açmış, ancak büyük ölçüde geleneksel dilbilgisi çeviri yöntemine benzeyen bu yöntemin de biçimciliği yene-

5 5 Ergin, Üniversiteler İçin Türk Dili, s.13.

6 Ahmet Kocaman, "Yabancı Dil Öğretiminde Yeni Yönelimler" *Türk Dili Dergisi*, 47 (1983), s. 117-118.

mediği, dilbilgisi yetisi ötesinde bir kazanım sağlayamadığı anlaşılmıştır.⁷ Şüphesiz ortaya konulan bu düşüncelerde kişinin ruh hali ve kapasitesi dikkate alınmış ve daha akılcı yöntemlere zemin hazırlanmıştır.

Günümüzde bir tek yabancı dil öğretiminden değil, yabancı dil öğretim yöntemlerinden söz edilebilir, işlevsel kavramsal ders izlenceleri çerçevesinde bir yöntem henüz tümüyle geliştirilebilmiş değildir. Genellikle iki yol izlendiği görülmektedir: Önce bir dilbilgisi tabanı hazırlanmakta, buna daha sonra işlevsel kavramsal boyutlu konular eklenmektedir. İkinci yaklaşımda ise, dilbilgisi ve işlev en baştan birlikte ele alınmakta, böylece yapı işlev örgüsü sağlanmaya çalışılmaktadır. Kimileri seçmeli (eclectic) bir yöntemde çeşitli yöntemlerin iyi yanlarını birleştirmeye çalışmaktadırlar.⁸ Bütün bu çabaların sebebi kişiye yabancı bir dili daha kısa zamanda, amacına uygun ve kaliteli bir şekilde öğretmektir.

1982 Ekim ayında Avrupa Konseyi ile Millî Eğitim Bakanlığının ortaklaşa düzenledikleri Yabancı Dil Öğretim Programları konulu seminerde belirlenen belli başlı yöntemlerin sınıflaması yapılmıştır. Türk ve Avrupalı uzmanlar tarafından benimsenen bu yöntemler şunlardır:⁹

1. Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi (Grammar-Translation Method)
2. Dolaysız Yöntem (Direct Method)
3. Kulak-Dil Alışkanlığı Yöntemi (Audio-Lingual Method)
4. Bilişsel Öğrenme Yaklaşımı (Cognitive-Code Approach)
5. İletişimci Yaklaşım (Communicative Approach)
6. Seçmeli Yöntem (Eclectic Method)

1.1. Dilbilgisi – Çeviri Yöntemi

Dilbilgisi – çeviri yöntemi çok eski bir yöntemdir. Latince ve Yunanca gibi klasik dillerin öğretiminde kullanıldığı için “Klâsik Yöntem” adını da almıştır.

Amaç başka dilden ana dile çeviridir. Bu yöntem belli bir öğrenme

7 Kocaman, “Yabancı Dil Öğretimi”, s.118.

8 Kocaman, “Yabancı Dil Öğretimi”, s.118.

9 Hayati Çevik, Çocuklara Yabancı Dil Öğretiminde Drama Tekniğinin Kullanımı,(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalı, Adana, 2006, s.14.

kuramına göre geliştirilmemiş, daha çok akla dayalı çözümler, kural öğrenme ve karşılaştırmalı çalışmalara yer verilmiş ancak konuşma becerisinin geliştirilmesine önem verilmemiştir.¹⁰ Ancak yaşayan dillerin öğretilmesinde iletişim ön plana çıkacağı için bu yöntem yetersiz kalmakta, amaca ulaştırmamaktadır. Çünkü dilin tüm kuralları önceden verilmekte, seçilen metin doğrultusunda sözcükler ve fiil çekimleri öğretilmekte, sürekli olarak ana dil kullanılmaktadır.¹¹

Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi üç önemli varsayıma dayanır:¹²

1. Dil kuralları bütündür.
2. Yazın dili, konuşma dillerinden daha üstündür.
3. Diller karşılaştırılabilir, aralarında benzerlikler ve farklılıklar bulunabilir.

Bu yöntem ile dil kullanımı amaçlanmaz. Sadece hedef dilin dil kuralları üzerinde bilinçli bir kontrol kurulmasını gerekli görür. Öğretmen sınıftaki tek otoritedir ve sınıftaki açıklamaları ana dili kullanarak yapar. Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi genellikle aşağıdaki faaliyetlerden oluşur

- Örnek cümlelerle dilbilgisi kurallarının açıklanması,
- Sözcük varlığının ve sözcük karşılıklarının ana dilde bir liste şeklinde verilmesi,
- Okuma metninin dilbilgisi kuralları ve sözcük varlığına göre seçilmesi,
- İki yönlü çeviri(ana dilden hedef dile ve hedef dilden ana dile) yapılması,
- Sınıf içi etkinliklerde çeviri ve ezbere önem verilmesi.

---

10 Abdülkadir Kabadayı, "Öğrenci Merkezli Yabancı Dil Öğretim Modeli Tercih Ölçeği", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5/1 (2003), s. 57.

11 Cengiz Tosun, "Yabancı Dil Öğretimi ve Öğreniminde Eski ve Yeni Yöntemlere Yeni Bir Bakış" *Çankaya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Journal of Arts and Sciences*, 5 (2006), s. 81.

12 Fatoş Sümengen, *el- 'Arabîyyetu'- Mu'âsıra Adlı Serinin Arapça Öğretimi Açısından Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Arap Dili Eğitimi Bilim Dalı, Ankara, 2004, s. 12-13.

1.2. Dolaysız (Düzvarım) Yöntem

Dilbilgisi-çeviri yöntemine karşı ve Doğal yöntem'in bir uzantısı olarak ortaya kondu. Psikolog *Gestalt*'ın bütüncül, *Herbart*'ın eğitim ve *Humboldt*'un dil ve kültür görüşleri doğrultusunda oluşturulmuştur. Bu yöntemde, dersler kısa bir hikâye ya da diyalog'la başlar. Sözlü olarak hareket ve resimlerle desteklenir. Ana dil hiç kullanılmaz. Dilbilgisi tümevarım yöntemiyle öğretilirken, fiillere öncelik verilir. Dersle ilgili açıklamalar bilinen sözcük ve yapılarla sürdürülür. Öğretmen modeldir, dolayısıyla ona çok iş düşer, çok yorulur. Öğretimde yetişkinle çocuk arasında ayırım yapılmaz.¹³

Bu Yöntem iki temel varsayıma dayanır¹⁴:

1. Dil alışkanlıklar bütünüdür.
2. Dil özellikle ve öncelikle konuşmadır.

Dolaysız Yöntem uygulaması şu faaliyetlerden oluşur:

- Dersler bir diyalog ya da kısa bir fıkra anlatımıyla başlar,
- Önce sözlü öğretim yapılır; bu nedenle, gramer ve yeni sözcükler sözel olarak öğretilir,
- Hedef dilin yoğun bir şekilde kullanılmasına yer verilir,
- İlk haftalar telaffuz öğretimine ağırlık verilirken, yeni dilbilgisi yapıları sürekli dinleme tekrar ile öğretilir,
- Sınıf içinde ana dil ve çeviriye yer verilmez,
- Öğretmenden amaç dili çok iyi bilmesi ve konuşması istenir,
- Öğretmen merkezli öğretim yapılmasına karşın, öğrencilerin derse aktif katılımını gerektirir,
- Okuma öğretimi, dilbilgisi becerilerini geliştirmekten çok zevk için yapılır.

1.3. Kulak-Dil Alışkanlığı Yöntemi

Davranışçı psikolojinin etkisiyle ortaya çıkmış olan “Kulak-Dil Alış-

---

13 Tosun, “Yabancı Dil Öğretim ve Öğreniminde Eski ve Yeni Yöntemler”, s.81.

14 Sümengen, *el- 'Arabiyetu'l- Mu'âsıra*, s.14.

kanlığı Yöntemi”nde dil öğrenme, doğru cevapların pekiştirilmesiyle etki-tepki bağının kuvvetlenmesi sürecidir. Bu nedenle, bu yöntemin sınıf-içi uygulamasında *mim-men* yani söyleneni tekrar etmek ve tekrarla ezberlenen cümle kalıplarına benzer cümle üretmek, bu yöntemin temelini teşkil eder.¹⁵

Demircan, “Kulak-Dil Alışkanlığı Yöntemi”nin güncel dili öğretmeyi hedeflediğini, Dilbilgisi-Çeviri Yönteminde kuralları öğretmek üzere oluşturulmuş yapay tümceleri ya da klasik edebiyattan seçilip bir başka devrin dilini yansıtan örnekleri kullanan “kural koyucu” tutumu engellemek üzere “dil, onu konuşanların söyledikleridir,” ilkesinin geliştirildiğini belirtmektedir.¹⁶

Bu yöntemde öğrencinin ana dili öğretim aracı olarak kullanılmamaktadır. Örneğin, İngilizce öğrenen bir Türk, öğrenim sırasında hiç Türkçe kullanmamakta; sürekli olarak alıştırma ve konuşma parçalarındaki İngilizce tümceleri işittikten sonra yinelemeye çalışmaktadır. “Kulak-dil Alışkanlığı Yöntemi”nin ana çizgilerini Chastain şöyle sıralamaktadır:¹⁷

Yöntem, dili bilinçaltı bir düzeyde öğretmeyi amaçlar.

Bu amaca ulaşabilmek için yabancı dil dizgesi anadilindeki gibi geliştirilmeye çalışılır.

Öğrencilere kendilerine yöneltilen sorulara karşı doğru yanıt verme alışkanlığı verilir. Öğrencilerin verdikleri yanıtlar üzerinde düşünüp zaman harcamalarına izin verilmez.

Alıştırmalar hiçbir açıklayıcı bilgi verilmeden yapılır, çünkü basat amaç öğrenciye düşünmeden yanıtlama alışkanlığı kazandırmaktadır.

Dil becerilerini geliştirmede doğal sıra izlenir. Şöyle ki, öğrenci önce anlamayı, sonra konuşmayı, daha sonra okumayı ve en son olarak da yazmayı, öğrenir.

---

15 Kabadayı, “Öğrenci Merkezli Yabancı Dil Öğretimi”, s. 57.

16 Ömer Demircan, *Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri*, (İstanbul: Ekin Kitabevi, 1990), s. 184.

17 F. Özden Ekmekçi, “Yabancı Dil Eğitimi Kavram ve Kapsamı” *Türk Dili*, 47 (1983), s. 106–107.

1.4. Bilişsel Öğrenme Yaklaşımı

Bilişsel kuram, Stern'e göre, öğrencinin yabancı dilin yapısını anlamayı ve bu yapının kolayca kullanılmasını önemser. Koşullanma, yetişme, pekiştirme, alışkanlık kazanma ve aşırı öğrenme konularındaki davranışçı görüşün yerini, Ausabel gibi bilişselci psikologun önerdiği kural öğrenme, anlamlı alıştırma ve yaratıcılık olarak önem kazanmıştır.

- Yöntemin amacı, öğrencilere, anadilini konuşanları gibi yabancı dil becerileri kazandırmaktır. Buna göre, öğrenciler belirli cümle kalıplarını öğrenmek yerine daha önce karşılaşmadıkları durumlarda da uygun cümleleri oluşturabilecek bir yeteneği geliştirmelidirler.¹⁸ Bu yöntemde öğrenciye öğrendiği dilin mantığını kavratmak temel espridir
- Yöntemin özellikleri şunlardır:¹⁹
- Yabancı dil öğrenme bir alışkanlık süreci değil, bilinçli olarak kuralları öğrenme sürecidir.
- Ayrıca telaffuz öğretimine yer vermeye gerek yoktur.
- Duyduğunu anlama becerisi geliştirilmelidir.
- Grupla çalışma ve bireysel eğitim desteklenir.
- Yabancı dilin dilbilgisi kuralları öğretilirken, tümevarım ve tümdengelim yöntemleri beraberce kullanılmalıdır.
- Dört temel beceri öncelik sonralık sırasına göre değil önemine göre eşit olarak geliştirilmelidir.
- Sınıfta ana dilin kullanılmasına ve çeviriye izin verilir.
- Bütünlüğü sağlamak için gerektiğinde görsel ve işitsel araçlardan, gerektiğinde diğer tekniklerden yararlanılmalıdır.
- Öğrenme ortamının olumlu oluşu, sınıf içi etkileşim, öğretmenin tutumu, öğrenme için çok önemlidir.

---

18 Tosun, "Yabancı Dil Öğretim ve Öğreniminde Eski ve Yeni Yöntemler", s. 82.

19 Çevik, *Çocuklara Yabancı Dil Öğretimi*, s.18.

1.5. İletişimsel Yaklaşım

Öğretim biçimi, araç-gereç, öğretmenle öğrenci rolleri ve davranışları, sınıf-içi etkinlikler ve uygulamanın yaşayan bir dil ve dil kullanım yöntemine göre düzenlemesidir. Bu yaklaşım bir yanda dilin yapısı (dil öğrenme düzeneği), öte yanda dil kullanımı (dil ve toplum ilişkisi) üzerinde yapılan araştırmalara dayandırılmaktadır.²⁰

İletişimci yaklaşım, dille iletişim kurulmasında dilbilgisi kurallarının yanında bazı kullanım ve konuşma kurallarının da olduğunu vurgular. Dil öğrenmenin temelinde yatan ana amaç, dilin asıl işlevi olan yazılı-sözlü iletişimin sağlanmasıdır. Buna göre, dilin kurallarından çok bir iletişim aracı olarak kullanılması önemlidir. Dil öğretiminde kurallarına uygun cümle aşaması son aşama olmalıdır. Dil öğrenme sürecinde öğrencinin geçirdiği zihinsel süreç önemli bir yer tutar. Bu yaklaşıma göre, öğrenciler kalıpları ezberlemek yerine, öğrendiklerini anlamaya ve kavramaya yönlendirilir. Geçirdiği zihinsel süreç sonrasında amaç, anladıklarını ve kavradıklarını uygulama sahasına koymalarını sağlamaktır. İletişim öğrencinin cümleler kurmasıyla değil, bu cümleleri sınıflandırması, sorular sorması, bir görüş ifadesi haline getirmesiyle gerçekleşir.

Yöntemin özellikleri şunlardır:²¹

- Öğrenci için bir anlam taşıyan sözlü ve yazılı iletişim etkinliklerine ağırlık verilir.
- Öğretim öğrenci merkezlidir.
- Öğretim etkinlikleri çoğunlukla karşılıklı diyalog, grup çalışması, taklit, problem çözme ve eğitsel oyunlarla öğrenime dayalıdır. Bu etkinliklerin temeli, öğrencilerin bilgilerini veya fikirlerini birbirlerine aktarmasına veya sadece sosyal amaçla konuşmalarına dayalıdır.
- Öğretimde, yabancı dilde yazılmış ve günlük hayatta kullanılan materyaller kullanılır.
- Öğretmen hem anadiline, hem de öğrettiği yabancı dile hâkim olmalıdır.

20 Tosun, "Yabancı Dil Öğretim ve Öğreniminde Eski ve Yeni Yöntemler", s. 82.

21 Çevik, *Çocuklara Yabancı Dil Öğretimi*, s.19

- Öğretmen derslerde öğrencilere amaçlarına uygun bir iletişim kurmaları için yardımcı olur.

1.6. Seçmeli (Eklemeli) Yöntem

Demircan, seçmeli yöntemi “bilinen yöntemlerin amaca en uygun ve öğretimde en başarılı yönleri seçilerek birbirleriyle uyuşturulmasıyla elde edilen yöntem” şeklinde tanımlamaktadır.²²

Eklemeli yöntem ile anlatılmak istenen şey, rastgele bir birleştirme ya da boşluk doldurma değildir. Ekleme işi yapılırken amaca ulaşabilmek için önceden bilinmesi gereken bazı hususlar vardır. Bunlar, bir yandan öğrencilerin yakından tanınması ve öğrenim ortamının iyi bilinmesi, diğer yandan da tüm yaklaşım, yöntem ve tekniklerin her birine ilişkin temel bilgilere sahip olunması gerekir. Öğrencilerine uygun bir eklemeli yöntem oluşturabilmek için tüm yaklaşım, yöntem ve teknikleri tarayarak bunlar arasında bir seçim yapma işi öğretmene düşen bir görev olmaktadır.

Bu nedenle tek yönetime bağlı kalarak başka yöntemlere sırt çeviren yabancı dil öğretmenlerinin bu tutumu artık yadırganmakta, daha açık bir söyleyişle, uğraş alanında geri kalmışlığı simgelemektedir. Sebüktekin’e göre,²³ sınıftaki öğrencilerin kişisel özellikleri bakımından nasıl bir görünüm içinde bulduklarını saptamak, bu özelliklerin birer etmen olarak öğrencilerden hangilerini ne ölçüde etkilediğini ortaya koymak, elde ettiği bulgulara göre her bireyi ayrı ayrı yönlendirmek, ortak özellikleri göz önünde tutarak sınıfın tümüne uygulanacak genel tavrı belirlemek ve böylece, öğrenciyi başarıya ulaştırmak öğretmenin temel vazifesi olmalıdır. Aksi takdirde başarı sağlanması öğrencilerin kabiliyetlerine kalır ki, bu da zaman kaybına ve dil öğretimi konusunda istenen sonuca ulaşamamaya sebep olur.

Yöntemin özellikleri şunlardır:²⁴

- Dil öğrenimi öğrencilerde istek uyandırması bakımından, anlamlı ve gerçek hayatla ilişkili olmalıdır.

22 Demircan, *Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri*, s. 162.

23 Hikmet Sebüktekin, *Yüksek Öğretim Kurumlarımızda Yabancı Dil İzlençeleri*, (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1981), s. 40.

24 Çevik, *Çocuklara Yabancı Dil Öğretimi*, s. 20–21.

- Çabuk ve etkili bir dil öğrenimi için, öğretmenin ve öğrencinin çeviriden kaçınması ve yabancı dilde düşünmeye yönlendirilmesi gerekmektedir. Bu da çok alıştırma yapmakla sağlanır.
- Anadil olabildiğince az kullanılmalıdır.
- Dil öğreniminde anlamlı ve iletişime yönelik alıştırmalar, mekanik alıştırmalardan daha yoğun olmalıdır.
- Yabancı dili düzgün kullanabilmek için okuduğunu anlama becerisi kazandırılmaya çalışılmalıdır.
- Sürekli ve kalıcı bir kelime öğrenme becerisi, anlamlı ortamlar oluşturularak ve gerçek hayata dönük anlamlı cümlelerle kazandırılabilir.
- Öğrencinin hazır bulunuşluk durumuna göre, dört temel beceri (dinleme, konuşma, yazma, okuma) birlikte geliştirilmeye çalışılmalıdır.
- Öğrencinin neye ihtiyacı olduğunun belirlenmesi, öğretmenin atacağı ilk adım olmalıdır.
- Her dersten önce, dersin amacının ve niçin öğrenilmesi gerektiğinin açıklanmasında fayda vardır.
- İletişime yönelik olarak doğruluk ve kullanılabilirlik çok önemlidir. Bunun yanında sözel olmayan ama iletişime anlam kazandıran jest-mimik-ses tonu-vurgu-kültürel tavırlar gibi diğer değişkenlere de gereken önem verilmelidir.
- Öğretimde daima basitten karmaşığa, bilinenden bilinmeyene, somuttan soyuta doğru bir sıra izlenmelidir.
- Öğrenciler arasında bireysel farklılıklar olduğu unutulmamalıdır.

Birçok yabancı dil öğretim tekniği bulunmaktadır. Fakat biz sınırlı olan bu çalışmamızda bu kadarıyla yetinmeyi uygun bulduk ve kanaatimizce kişilerin yetenekleri, becerileri, kapasiteleri, yaş düzeyleri vb. özellikleri göz önünde bulundurularak bütün yöntemlerin yararlı yönlerinden istifade edilmelidir.

2. Türkiye’de Arapça Öğretiminin Tarihsel Gelişimi

Türk-Arap ilişkisi oldukça uzun bir tarihi dilimi kapsar. Bu ilişkilerde Talas Savaşı önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu savaş ile gelişen ilişkiler Türklerin Müslüman olmaları ile sonuçlanmıştır.²⁵ Türklerde Arapça öğretiminin başlangıcı ise İslâm dinîni kabul ettikleri tarihlere uzanmaktadır.²⁶ İslâm dinîni seçen Türkler, doğal olarak dinlerini asıl kaynağından öğrenmek istemişlerdir. Bu da onları Arapça öğrenmeye sevk etmiştir. Bu durumu özellikle günümüzde yeni Müslüman olmuş şahsiyetlerde daha iyi görmekteyiz.

Karahanlılar (960–1212), halkıyla birlikte Müslüman olan ilk Türk devletidir. Bu tarihten sonra Arap harflerinin ve dilinin Türk dünyasına girmesi aşama aşama devam etmiştir. Gazneliler (963–1187) devletinin kurucusu olan Gazneli Mahmut, Arapçayı resmi dil olarak kabul ettiğinden bu dönemde yazılan eserler genellikle Arapça olmuştur. Alparslan’ın veziri Nizâmülmülk tarafından kurulan Nizamiye Medreselerinde öğretim dili Arapça idi. Osmanlılarda ilk medrese 1331’de Orhan Gazi tarafından İznik’te kurulmuştur. Osmanlı medreselerinde Arapça öğretiminden maksat, medrese öğrencilerinin fıkıh, kelim, tefsir v.b. dersleri anlayabilmeleriydi.²⁷ Bu dersleri anlayabilmek için medreselerde ön hazırlık olarak çeşitli kitaplar takip edilmekteydi.

Tanzimat Dönemine kadar okutulan kitapları şu şekilde sıralayabiliriz:

Sarf kitapları olarak; *el-Emsiletu’l-muhtelifa*, *Binâ’u’l-ef’âl*, *el-Mak-sûd*, *et-Tasrîfu’l-İzzî*, *Merâhu’l ervâh*, *eş-Şâfiye fi’t-tasrîf*, *el-Esâs fi’t-tasrîf*, *el-Hârûniyye fi’t-tasrîf*...

Nahiv kitapları olarak; *el-’Avâmil*, *el-Misbâh*, *el-Kâfiye*, *el-Elfiyye*, *el-Fevâi’du’z-Ziyâ’iyye*, *Molla Câmî*, *İzhâr*...

İlm-i meânî kitapları olarak; *Miftâhu’l-’ulûm*, *Telhîs*, *el-Mutavvel* ve *el-Muhtasar*...

25 İbrahim Yılmaz, “Tarihi ve Edebî Açıdan Türk-Arap İlişkileri”, *Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, 26 (2008), s.105.

26 Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, (İstanbul: Kültür Koleji Yayınları,1994), s.18.

27 Osman Düzgün, “Learn Arabic from English CD örneği” Türkiye’de *Yabancı Dil Eğitimi Ulusal Kongresi*, 22–23 Kasım 2007, Ankara, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, s. 382–383.

Lugat konusunda; Cevherî'nin *Sihâh'ı*, Fîrûzâbâdî'nin *el-Kâmûsu'l-muhît'î* ...

Medreselerde okutulan bu kitaplara yabancı dil öğretim yöntemleri açısından bakıldığında, bunların 17. Yüzyıldan itibaren yerini dilbilgisi-çeviri yöntemine bırakan, dilbilgisi yöntemine uygun olarak yazılmış oldukları söylenebilir.²⁸

Osmanlılarda Arapça öğretiminden bahsederken Hacı İbrahim Efendi'yi zikretmeden geçmeyelim. Hacı İbrahim Efendi, İstanbul'da kurduğu Dâru't-ta'îm (1882) adlı özel okulda 11-14 yaşlarında hiç Arapça bilmeyen çocukları Arapça öğretimi konusunda uyandırmış ve uyguladığı yöntemin xix. yüzyılda Avrupa'da yaygın olan dilbilgisi-çeviri yöntemiyle aynı olduğu, öğretiminin düzenlenişi bakımından da Herbartçı görüşe benzediği belirtilmiştir.²⁹

Hüseyin Atay, Osmanlı âlimlerinin Arapça bilgileriyle, müsteşriklerin Arapça bilgilerini karşılaştırarak şu yorumu yapar: *"müsteşriklerin çoğu Arap memleketlerine çokça gidip oralarda aylarca, senelerce kaldıkları ve birçok teknik imkânı kullandıkları halde bugün bile içlerinde kolaylıkla ve akıcı bir şekilde Arapça konuşana rastlamak zordur. Onlardan hiçbirisi şimdiye kadar Arapça bir eser yazmış değildir. Buna karşılık Osmanlı âlimlerinin yazdıkları eserler hakkında fikir elde etmek için Keşfü'z-Zunûn ve Osmanlı Müellifleri gibi eserlerle İstanbul kütüphanelerini taramak lazımdır. Yine Osmanlı âlimlerinin büyük çoğunluğu da sürekli talebe okutmuş ayrıca eser verme zaman ve imkânı bulamamıştır. Bu da çok önemli bir eğitim hizmetidir. Bununla beraber daha çok son dönemlerde talebenin on, on beş veya yirmi sene medresede ömür tüketerek diğer fenler bir tarafa Arapçayı bile gereği gibi öğrenemediğinin vukuu ve yaygınlığı metotsuzluk ve usuldeki nizamsızlığın bir neticesidir."*³⁰

Türkiye'de Arapça öğretimine, öğretim birliği yasasına (1924) bağlı olarak 1927 yılında son verilmiş, tekrar 1953 yılında İmam- Hatip okulla-

28 Ahmet Bostancı, "İlâhiyat Fakültelerinde Arapça Öğretiminde Kullanılan Ders Kitapları ve Diğer Araç-Gereçlerin Tespit ve Analizi" *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11 (2005), s.4-5.

29 Ömer Demircan, *Türkiye'de Yabancı Dil: Dünden Bugüne*, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1988), s. 61.

30 Yusuf Sancak, "Yabancı Dil Eğitimi - Öğretimi ve Arapça, Tarihçe, Amaç, Esaslar, Elemanlar, Usûl (Metot) ve Teknik", *EKEV Akademi Dergisi*, 2/1 (Kasım 1999), s. 2.

rında bir batı dili ile birlikte Arapça okutulmaya başlanmıştır.³¹

2.1. Türkiye’de Arapça Öğretiminin Bugünkü Durumu

Genel olarak düşündüğümüzde yabancı dil öğrenmek hayli önemli bir iştir. Arapça, Kur’ân’ın dili olduğu için Müslümanlar arasında daha büyük öneme sahiptir. Zira Tefsir, Hadis, Kelam, İslâm Felsefesi, İslâm Tarihi gibi İslâmî ilimlere ait yazılı literatürün neredeyse tamamı Arapçadır. Dolayısıyla İslâmî ilimlerle ilgilenen her araştırmacının bu dili öğrenmesi zorunludur. Bu durum dinî ilimler alanında eğitim ve öğretim yapan kurumlarda Arapçanın öğretimine özel bir önem verilmesine neden olmuştur.

Arapça öğretimi günümüzde orta öğretimde, İmam-Hatip Liselerinde, yükseköğretim kurumlarında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi ve bazı üniversitelerin Fen-Edebiyat Fakülteleri’ne bağlı Arap Dili ve Edebiyatı Bölümlerinde ayrıca Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi bünyesinde bulunan Arap Dili Eğitimi Anabilim Dalında yürütülmektedir.³² Vaiz- Müftü yetiştirmek amacıyla Diyanet İşleri Başkanlığı’nın bünyesinde kurulan Eğitim Merkezleri’nde de ciddi bir Arapça eğitimi verilmektedir.

Ayrıca, 1992 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla özel eğitim kurumlarında da Arapça öğretimine izin verilmiştir.³³

Türkiye’de eğitim sistemimiz büyük oranda ezber üzere kurulmuştur. Maalesef sınava yönelik ezber yapan öğrenci sınavdan kısa bir süre sonra bu bilgilerin büyük bir bölümünü unutmaktadır. Bu ezbercilik kendinî Arapça alanında da göstermektedir. Tabîî ki dil denince ezber kaçınılmaz bir durumdur. Fakat kanaatimizce bu ezber defalarca dilbilgisi kurallarını okumak şeklinde değil kelime ezberleme şeklinde olmalıdır. Zaten körü körüne bir anlama sağlanmadan yapılan dilbilgisi ezberleri de önemli bir fayda sağlamamaktadır. Meselâ Arapça bölümünden YDS’ye giren bir kişi dilbilgisi kurallarını kullanarak birçok soru çözebilecekken veya en azından seçenekleri azaltabilecekken dilbilgisi kurallarını kavra-

31 Demircan, *Türkiye’de Yabancı Dil: Dünden Bugüne*, s. 92.

32 Hasan Soyupek, “İlahiyat Fakültelerinde Yürütülen Arapça Öğretimine İlişkin Öğrenci Görüşlerinin Değerlendirilmesi: Isparta İlâhiyat Fakültesi Örneği”, *Süleyman Demirel İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, 1/10 (2003), s. 78.

33 Aksan, *Her Yönüyle Dil*, I, 58.

ma yerine ezberlediğinden sorulardaki bu inceliği göremez. Ama o kuralları ezbere madde madde sayma durumunda olabilir.

Arapça öğretiminde çoğu zaman farkında olunmadan dilbilgisi konuları gereğinden çok fazla ayrıntıya boğulur. Arapça'yı iletişim dili olarak öğrenecek bir öğrenciye iletişimde belki hiç ihtiyaç duymayacağı, sarf, nahiv ve belagat kurallarıyla ilgili felsefi yorum veya tartışmalar öğretilen bir hâl alabilir. Bu da öğrencinin gözünü korkutmaktadır. Günümüze kadar Türkçe gramerin Arapça dilbilgisi terimleriyle ve gramer sistemi gibi işlenmesi ve Arapça öğretimi adına daha çok gramer kurallarıyla ilgili felsefi tartışmaların öğretilmesi öğrenimi zorlaştıran nedenlerin başında gelir. Doğru iletişimi sağlayacak düzeydeki dilbilgisi öğretimi kuşkusuz Arapça öğrenimini kolaylaştıracaktır.³⁴

Yapılan araştırmalar Arapça öğretiminin başarısız olduğunu ve bunun sebebinin de % 82 yöntem, kitap ve öğretmen yetersizliğinden kaynaklandığını ortaya koymuştur.³⁵ Mehmet Soysaldı başkanlığında 2008–2009 akademik yılı güz yarıyılında Türkiye'deki yirmi iki İlahiyat Fakültesinde görev yapan Arapça öğretim elemanları ve bu fakültelerde öğretim gören öğrencilerin görüşlerine dayalı olarak yapılan proje çalışmasında, Arapça ders kredilerinin yetersiz olup bu derslerin gramer ağırlıklı yapıldığı, öğrencilerin Arapçayı zor bir dil olarak tanımladıkları, okutulan veya takip edilen ders kitapları konusunda fakülteler arasında birliğin bulunmadığı, öğrencilerin Arapça'ya ilgisiz olduğu vb. sorunlar tespit edilmiştir.³⁶

Sonuç

İletişim, insanlar arasında çeşitli ilişkilerin kurulması ve kurulan bu ilişkilerin çeşitli biçimlerde geliştirilerek sürdürülmesidir. Bu etkinlik katılanların karşılıklı olarak birbirlerine gönderdikleri, söyledikleri bildirilerle gerçekleşir. Bildirileri anlama aracı ise dildir. İnsanların hayatın birçok alanında, her türlü ilişkiyi kurup yürütebilmeleri için uluslararası ortamda konuşulan ortak dilleri de öğrenmeleri gerekmektedir. Bu dille-

34 Candemir Doğan "Arapça Öğretiminde Yöntem Orijinli Problemler ve Çözüm Önerileri" *Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, 21 (Bahar 2006), s. 80.

35 Aksan, *Her Yönüyle Dil*, I, 58.

36 Mehmet Soysaldı, (proje yöneticisi), "Türkiye İlahiyat Fakültelerinde Arapça Öğretiminde Karşılaşılan Problemler ve Çözüm Yolları" (Yayınlanmamış Proje), *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, Elazığ, 2009, s.2.

rin belirlenmesinde teknoloji, bilim ve askerî alanda üstünlük önemli rol oynamaktadır.³⁷

Çağımızda yabancı dil öğrenme gereksinimi bir hayli artmıştır. Bundan yirmi sene önce Sultan Ahmet, Kapadokya v.b. turistik mekânlarda karşılaşabileceğimiz insanlar artık internet sayesinde her an evimizin içine girebilmektedirler. Üniversite mezunu bir genç okulunda ne kadar başarılı olursa olsun onun kaliteli bir şirkete işe girmesi ve orada ilerlemesi yabancı dil düzeyiyle büyük oranda ilişkilidir.

Bundan dolayı yabancı dil öğrenimi/öğretimi gelişi güzel yürütülmemesi gereken bir süreçtir. Bu sürecin etkin bir şekilde gerçekleşmesi, yabancı dilin istenilen seviyede öğrenilmesi uygun yöntemin seçilmesine bağlıdır.

Yabancı dilin öğrenilmesinde her ferдин maksadı bir olmaz. Bu yüzden verimi artırmak için öncelikle dil öğrenecek olan kişinin gayesi bilinmeli ve ona uygun program uygulanmalıdır. Örneğin ilk ve orta öğretimde dilde dört becerinin(Dinleme, Okuma, Yazma, Konuşma) de aynı ağırlıkta kazandırılması amaçlanırken yetişkin eğitiminde bu durum farklı olabilmektedir. Çünkü yetişkinler yabancı dili mesleklerine yönelik olarak öğrenmek istemektedirler. Bir işadamı çıktığı iş gezisinde yardımcı olması için yabancı dil öğreniyorsa kendisi için konuşma becerisi ön plandadır. YDS'ye hazırlanan bir aday için konuşma becerisi pek önemli değildir. Nitekim sınav dilbilgisini, çeviri yeteneğini ölçmeye yöneliktir.

Ülkemizde farklı yöntemler kullanılarak çeşitli yabancı diller öğretilmektedir. Arapça öğretimi de bunlardan biridir.

Türkiye'de Arapça öğretimi, eğitim kurumlarımızda okutulan yabancı diller arasında yaygınlık bakımından İngilizceden hemen sonra gelmektedir.

Arapçanın Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen dillerden biri olması, bu dili milyonlarca insanın konuşması, coğrafi olarak Türkiye'nin komşularından iki ülkenin resmî dilinin Arapça olması, bu iki ülke ve diğer Arap ülkelerinin bundan yüz sene önce Osmanlı Devleti'nin yönetimi altında bulunması Arap dilini Türkiye için vazgeçilmez kılan öğelerden yalnızca birkaçıdır.

37 Özdemir Emsal Ateş, "Türkiye'de İngilizce Öğreniminin Yaygınlaşmasının Nedenleri", *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2/1 (Haziran 2006), s. 28-35.

Ülkemizde Arapça öğretimi henüz arzu edilen seviyeye ulaşmamıştır, fakat yapılan çalışmalarla bu eksiklik günden güne giderilmeğe çalışılmaktadır.

Şu hususların ülkemizdeki Arapça öğretimine katkı sağlayacağını düşünmekteyiz:

Modern dönemlerde geliştirilen öğretim yöntemlerinden ve Arapça öğretimi için hazırlanan eserlerden önemli ölçüde faydalanmakla beraber klasik eserleri de tamamen göz ardı etmemeliyiz. Bu manada öğrencinin zihninde temel bir şablon oluşturması bakımından Emsile, Binâ ve Avâmîl okutulmalıdır.

Her dilde olduğu gibi Arapça'da da birtakım çetrefilli konular bulunmaktadır. Bu yüzden detaylı gramer tartışmalarına girerek öğrenci usandırılmamalıdır.

Arapça müfredatı, İmam-Hatip Liseleri ve özellikle İlahiyat Fakülteleri arasında koordineli olarak hazırlanmalı böylece 3-4 yıl İmam Hatip Lisesinde Arapça eğitimi almış bir öğrenci İlahiyat fakültesine geldiğinde tekrar baştan başlamamalıdır.

Yaz tatillerinde öğrenci boş bırakılmamalı hikaye vb. okuma ödevleri verilmelidir.

Yabancı dil öğrenimindeki önemli unsurlardan birisi de öğrenilen dilin konuşulduğu ülkede bulunmaktır. İmkân ölçüsünde kısa süre de olsa, öğrenciye yurtdışı teşvik edilmelidir. Son yıllarda bazı ilâhiyat fakülteleri hazırlık sınıfı sonunda öğrencilerini Arapça konuşulan ülkelere götürmektedirler. Yine güzel gelişmelerden birisi de Arap ülkelerinden alanında uzman olan dilbilimciler ülkemizde istihdam edilmektedir.

KAYNAKÇA

Aksan, Doğan, *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim I-III*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1979.

Akyüz, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi*, İstanbul: Kültür Koleji Yayınları, 1994.

Bostancı, Ahmet, "İlâhiyat Fakültelerinde Arapça Öğretiminde Kullanılan Ders Kitapları ve Diğer Araç-Gereçlerin Tespit ve Analizi", *Sakarya Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, 11 (2005).

Çevik, Hayati, Çocuklara Yabancı Dil Öğretiminde Drama Tekniğinin Kullanımı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalı, Adana, 2006.

Demircan, Ömer, *Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri*, İstanbul: Ekin Kitabevi, 1990.

Demircan, Ömer, Türkiye'de Yabancı Dil: Dünden Bugüne, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1988.

Düzgün, Osman, " Learn Arabic from English CD örneği", *Türkiye'de Yabancı Dil Eğitimi Ulusal Kongresi*, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, (22-23 Kasım 2007), Ankara.

Doğan, Candemir, "Arapça Öğretiminde Yöntem Orijinli Problemler ve Çözüm Önerileri" *Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, 21 (Bahar 2006).

Ekmekçi, F. Özden, " Yabancı Dil Eğitimi Kavram ve Kapsamı", *Türk Dili*, 47 (1983).

Emsal Ateş, Özdemir, "Türkiye'de İngilizce Öğreniminin Yaygınlaşmasının Nedenleri" *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 /1 (Haziran 2006).

Ergin, Muharrem, Üniversiteler İçin Türk Dili, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1986.

Feriha, Enis, *el-Lehecâtu ve Uslûbu Dirâsetihâ*, Beyrut: 1989.

Kabadayı, Abdülkadir, "Öğrenci Merkezli Yabancı Dil Öğretim Modeli Tercih Ölçeği", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5/1 (2003).

Kocaman, Ahmet, "Yabancı Dil Öğretiminde Yeni Yönelimler", *Türk Dili*, 47 (Temmuz-Ağustos 1983).

Sancak, Yusuf, "Yabancı Dil Eğitimi - Öğretimi ve Arapça, Tarihçe, Amaç, Esaslar, Elemanlar, Usûl (Metot) ve Teknik" , *EKEV Akademi Dergisi*, 2/1 (Kasım 1999).

Sebüktekin, Hikmet, *Yüksek Öğretim Kurumlarımızda Yabancı Dil İzlençeleri*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1981.

Soysaldı, Mehmet, (proje yöneticisi), “Türkiye İlâhiyat Fakültelerinde Arapça Öğretiminde Karşılaşılan Problemler ve Çözüm Yolları” (Yayınlanmamış Proje), Fırat Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi, Elazığ, 2009.

Soyupek, Hasan, “İlâhiyat Fakültelerinde Yürütölen Arapça Öğretimine İlişkin Öğrenci Görüşlerinin Değerlendirilmesi: Isparta İlâhiyat Fakültesi Örneği”, *Süleyman Demirel İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, 1/10 (2003).

Sümengen, Fatoş. *el-'Arabiyetu'l-Mu'âsıra" Adlı Serinin Arapça Öğretimi Açısından Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Arap Dili Eğitimi Bilim Dalı, Ankara, 2004.

Tosun, Cengiz, “Yabancı Dil Öğretim ve Öğreniminde Eski ve Yeni Yöntemlere Yeni Bir Bakış”, Çankaya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi *Journal of Arts and Sciences*, 5 (Mayıs 2006).

Yılmaz, İbrahim, “Tarihî ve Edebî Açından Türk-Arap İlişkileri”, *Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, 26 (2008).